

Viktorija Daujotytė

ŽIŪRINTIS Į ŠVYTINČIUS VITRAŽUS

Toks mano atmintyje liko Monsinjoras Albertas Talačka – pakėlęs gražią galvą, žiūrintis į švytinčius vitražus Šv. Mato bažnyčioje Anykščiuose. Jau nepriklausomos Lietuvos gyvenimo pradžioje grupei kultūros žmonių, atvykusių iš Vilniaus, jis pats aprodė bažnyčią, vedžiojo nuo vieno altoriaus prie kito, atkreipdamas dėmesį į vieną ar kitą meno kūrinį, į skulptūrą, paveikslą, bareljefą, sukurtus profesionalių dailininkų. Ir vis pakeldamas akis į švytinčius vitražus. Tarsi ir mus ragindamas jo žvilgsniu sekti. Neogotikinė bažnyčia stulbino erdvėmis, kurias skaidė nepaprastas vitražų spalvų ribėjimas. Čia stebuklas, ir šį stebuklą sukūrė moteris, ir dar vardu Marija, – maždaug taip sakė; tiksliai žodžių neprisimenu, tik bendrą prasmę. Daug vėliau, beveik atsitiktinai, bet gal ir ne, sužinojau, kad tų puikių bažnyčios vitražų autorė yra Marija Mackelaitė, kurios darbų buvau mačiusi Druskininkuose, ne kartą Vilniaus M. K. Čiurlionio menų gimnazijoje, bet tokio stipraus įspūdžio nebuvau patyrusi. Sujungiau viską, dailininkę, priklausančią svarbiajai 1930-ųjų metų gimimo kartai, tą pirmąjį įspūdį, Monsinjoro susijaudinusi žvilgsnį, praėjusio amžiaus 8-ojo dešimtmečio politinę atmosferą, ir viską tarsi išgyvenau iš naujo. Kokių reikėjo pastangų, kokios tvirtybės... Kokias kliūtis reikėjo įveikti... Ir kiek šviesos savo dvasioje turėjo kunigas, suvokęs, kad Anykščių bažnyčiai reikia vitražų. Ir ne šiaip spalvoto stiklo langų, o meno kūrinų. Ir kad stiprus dvasios pasiryžimas jau yra programa; pagal ją visi veikiantys asmenys užims savo vietas. Atsiras ir svarbiausia veikėja – dailininkė vitražistė. Ji vaikščiojo pastoliais – ten, aukštybėse, ji viską tikrino; rodos, kad iš to susitikimo ir šis Monsinjoro paliudijimas.

Kartu su Monsinjoru A. Talačka Anykščių bažnyčioje iš to karto matau ir Vaidotą Daunį. Matau klūpantį. Supratau, kad iš anksčiau jau pažįstamas su Monsinjoru, sako man, kad kunigas yra dailės mylėtojas, žinovas, kad yra surinkęs unikalią kolekciją. Rodos, jau zakristijoje, ar netoli jos, stabteliu prie menkesnių paveikslų, Monsinjoras pagauna mano žvilgsnį, aiškina... Kai žmonės nori gero, dovanoja, negalima atsisakyti... Kviečia užėiti į kleboniją, rodo knygas, paveikslus, rodos, kad tada mačiau ir mažą vitražą, vaizduojantį Dievo Motiną. Suvokiu, kad kalbamės su įspūdingu žmogum, kunigu, kurio dvasia yra pagauta meno, knygų, gamtos grožio. Lyg ir visko daug, apstu. Bet toks įspūdis, kad tai asketiškas žmogus, didelės vidinės savidrausmės, kasdien tikrinantis tikėjimą kaip asmeninį pasirinkimą. Atrodo, kad daug kalba, užima mus, susėdusius arbatos, stengiasi suvokti, kas mes, ką dirbame, kuo gyvename. Ar mūsų apsilankymas bažnyčioje nėra atsitiktinis. Ar tikrai supratome, kokiomis pastangomis, per kokius sunkumus sukurti vitražai; iš kelių kartų prie jų grįžo jau ir vėlesniame pokalbyje. Bet liko įspūdis, kad ir kalbėdamasis su mumis tik

atliko savo misiją, bet atliko ją iš širdies, tikėdamas, kad kunigas turi būti dėmesingas ir tiems, kurie gal yra kitokių pažiūrų. Menas – ta erdvė, kur visi gali susitikti. Lyg stengėsi neišsiblaškyti, kad galėtų grįžti į save, prie savo minčių, pasiryžimų.

Mano blyškius prisiminimus apie MonsinJORą Albertą Talačką atgaivino, sužadino Vytauto Balčiūno perduoti išrašai iš užrašų knygelių, saugomų Anykščių A. Baranausko ir A. Žukausko-Vienolio memorialinio muziejaus fonduose. Kiek nedaug tereikia, kad atsiskleistų žmogaus dvasia. Vita contemplativa – tikslus buvo pirmasis įspūdis. Kunigas, kuris gyveno vidinį dvasios gyvenimą, užrašydamas tik būsenų kontūrus, stengėsi tam gyvenimui suteikti kryptį, išlaikyti drausmę, išsaugoti askezę melstis, just gerumą tylint, kalbėti susikaupus. Jausti Dievą ir gamtoje, branginti tylą. Ugdyti save, neprisileisti blogų minčių, siekti sielos ramybės, dėkoti Dievui už kiekvieną dieną. Būti kantriam su ligoniais. Mąstyti apie gailestingumą visiems. „Ramus darbas ir tyla. Meilė žmonėms“.

Apie gimtadienį 1986 metų lapkritį „Suvažiuos mano bičiuliai; kad aš tylus būčiau“. Jau 1990 – „visos vidaus jėgos pasveikti – laukia jaunimas“. 1990 m. kovo 11 d. – „Pirmoji diena – laisva Lietuva“. Gražioji nuostata, kuri taip traukė visus prie kito monsINJORO – Kazimiero Vasiliausko „Aš turiu visus mylėti, visus kviesti prie Kristaus. Nė vieno neatstumti“. Nė vieno neatstumti. Turėjo ryžto dirbti ateičiai, jaunimui, žmonėms. Gerai jautė žmonių nuotaikas – ko reikia, į ką reikia atsiliiepti, kam netgi nusilenkti. Suprasti, kad žmonės visada žmonės, kad jie ilgisi sąžiningumo, ramybės. Mažiau kovoti, daugiau mylėti, užjausti. Pačiam gyventi asketiškai melstis, mažai valgyti. Dirbti, dirbti.

MonsINJORAS mąstė ne tik apie tiesioginę kunigystę, bet ir apie bendresnius Lietuvos reikalus. 1990 m. pasižymėjo „Dėl ateities reikia dirbti, reikia būti sąžiningam, reikia žmogų gerbti, tada Lietuva galės gyventi. Reikia mus supurtyti, kad mes patys iš savęs pradėtume naują gyvenimą“. Visai netikėta, bet brangi senstančio kunigo mintis, kad reikia aristokratijos senatvėje. Kad senstantis žmogus gali išlikti aristokratiškas iš to, ką yra sukaukęs per savo gyvenimą. Taip, reikia daug sukaupti, kad sirgdamas, mažai beturėdamas jėgų, skaitytum A. Maceiną ir dėkotum Dievui, kad turi tokią knygą. Kad galėtum pasakyti – pirmiausia sau „Religinei valandėlei Baranauskas“.

Didžios ištvermės darbininkas, statytojas, dvasinių ir medžiaginių reikalų tvarkytojas, kartu tyriausios dvasios idealistas, įrašęs žodžius, kuriuos apmąstyti galima įvairiais rakursais „Gražiausias ir giliausias jausmas, kurį galima patirti, – tai mistinės tikrovės pajautimas. Jis yra visų mokslų sėjėjas. Tas, kuriam šis jausmas yra svetimas, tas, kuris negali stebėtis ir su pagarbia baime žavėtis, tas yra beveik miręs. Žinoti, kad tai, kas neatskleidžiama, tikrai egzistuoja kaip aukščiausia išmintis ir labiausiai spinduliuojantis grožis, kurio mūsų bukas protas negali apimti, tai ir yra tas jausmas, tikro religingumo centras“.

Ir iš šios minties, kuria išsakoma svarbiausia žmogaus pasaulio paslaptis, galima suvokti, kodėl MonsinJORUI Albertui Talačkai reikėjo meno kuriamo grožio, dailės, knygų, žėrinčių bažnyčios vitražų. Trūksta žvilgsnių, liudijimų, trūksta palikimo tyrimo, kad garbusis Anykščių MonsinJORAS užimtų jam priklausančią vietą tarp ano ir šio laiko sankirtos garbingiausių Lietuvos dvasininkų.

Viktorija Daujotytė